

Dr Agnieszka Zaręba
Adiunkt w Katedrze Systemów Politycznych i Komunikowania
Międzynarodowego Instytut Nauk o polityce i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ORCID: 0000-0003-1639-0413
e-mail: agnieszka.zareba@kul.pl

DEZINFORMACJA JAKO ZAGROŻENIE HYBRYDOWE CYBERBEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO (SOCIAL CYBERSECURITY)

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest analiza dezinformacji jako zagrożenia hybrydowego cyberbezpieczeństwa społecznego. Jako główną hipotezę potraktowano stwierdzenie, iż wszelka dezinformacja na każdym poziomie międzynarodowym, państwowym, wewnątrzpaństwowym i międzyludzkim ma charakter zagrożenia w dużej mierze hybrydowego w zakresie cyberbezpieczeństwa społecznego. Kwestia cyberbezpieczeństwa społecznego nabrała znaczenia wraz z powstaniem i ekspansją mediów społecznościowych, ich znaczeniem jako kreatora nie tylko relacji społecznych, ale i wydarzeń medialnych, z czasem prowadzenia działań społecznych, jak i decyzji politycznych. Platformy społecznościowe funkcjonują w oparciu o określone prawa psychologii społecznej wielokrotnie powodując z jednej strony konflikty społeczne, natomiast z drugiej popularność poglądów skrajnych nie mających większego poparcia społecznego. Analizę podzielono na trzy części. Część pierwsza dotycząca wieloaspektowości dezinformacji, część druga hybrydowości zagadnienia oraz trzecia opisująca przypadek dezinformacji w trakcie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej w 2021 roku – historia Eileen.

Słowa kluczowe: dezinformacja, zagrożenia hybrydowe, media społecznościowe, historia Eileen.

WSTĘP

Generalnie problem dezinformacji, zagrożeń hybrydowych w zakresie cyberbezpieczeństwa stał się obiektem zainteresowania badaczy w ostatniej dekadzie. Wynika to z destabilizacji systemu międzynarodowego, szybkiego rozwoju technologicznego oraz komunikacyjnego, w tym m.in. mediów społecznościowych. Jeszcze nie tak dawno na początku lat 90. teorie dotyczące końca historii, dominacji liberalnego porządku oraz powszechnej akceptacji dla praw człowieka i demokracji jako podstawowych składowych architektury światowego bezpieczeństwa, dobrobytu i stabilizacji na świecie nie budziły większych oporów i sprzeciwów zarówno na arenie międzynarodowej, jak

wśród samych badaczy. Obecnie po upływie trzydziści lat od wolnych wyborów w Polsce, upadku Muru Berlińskiego ponownie narasta poziom rywalizacji podmiotów międzynarodowych. Nie jest możliwe w krótkiej analizie wskazanie wielopłaszczyznowości zjawiska zachodzącej zmiany międzynarodowej, jaka się teraz dokonuje, można jedynie poddać jej niewielki fragment, który odpowiada za nie. Wydaje się, że w dużej mierze przyczyniają się do tego szybko zachodzący, wspomniany wcześniej, rozwój technologiczny oraz jego szybkie wdrażanie do życia społecznego. Doskonałym tego przykładem jest postępująca cyfryzacja społeczeństwa chińskiego, która służy pogłębionej kontroli obywateli.¹

Głównym celem niniejszego artykułu jest analiza dezinformacji jako zagrożenia hybrydowego cyberbezpieczeństwa społecznego. Jako główną hipotezę należy potraktować stwierdzenie, iż wszelka dezinformacja na każdym poziomie międzynarodowym, państwowym, wewnątrzpaństwowym i międzyludzkim ma charakter zagrożenia w dużej mierze hybrydowego w zakresie cyberbezpieczeństwa społecznego. Kwestia cyberbezpieczeństwa społecznego nabrała na znaczeniu wraz z powstaniem i ekspansją mediów społecznościowych, ich znaczeniem jako kreatora nie tylko relacji społecznych, ale i wydarzeń medialnych, z czasem prowadzenia działań społecznych, jak i decyzji politycznych. Platformy społecznościowe funkcjonują w oparciu o określone prawa psychologii społecznej wielokrotnie powodując z jednej strony konflikty społeczne, natomiast z drugiej wywołując/popularność poglądów nie mających większego poparcia społecznego. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na destabilizację bezpieczeństwa społecznego była pandemia COVID-19 i trwająca pełnoskalowa wojna w Ukrainie.²

Jako cel uzupełniający warto wskazać pokazanie wieloaspektowości badanego zjawiska poprzez interdyscyplinarną analizę na styku nauk o bezpieczeństwie, nauk o polityce i komunikacji. W przypadku tego typu zjawisk interdyscyplinarność jest wysoce pożądana. Do analizy wykorzystano metody desk research: krytyczną analizę zebranego materiału badawczego oraz jakościową analizę prasowego. Analizę podzielono na dwie części. Część pierwsza dotycząca wieloaspektowości dezinformacji, część druga hybrydowości zagadnienia oraz trzecia przykładu dezinformacji w trakcie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej w 2021 roku.

¹ Celem niniejszych rozważań nie jest analiza rozwoju technologicznego Chin, cyfryzacji społeczeństwa chińskiego, która w dużej mierze przyczyniła się do nieustannej kontroli obywateli. Przykładem takiego działania pogłębionej kontroli jednostki jest wprowadzenie systemu społecznego zaufania, który obejmuje wszystkich obywateli. Nowoczesna technologia: wszechobecny system kamer, scanning twarzy umożliwiają wpływ na decyzje zakupowe mieszkańców Chin, np.: kupno biletów lotniczych. Por.: K. Strittmatter, *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, Warszawa 2018, s. 393, Ł. Gacek, *Nowy wspaniały świat? Strategiczne narracje Chin a reforma systemu globalnego zarządzania*, Warszawa 2024, s. 447, B. Góralczyk, *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Warszawa 2021, s. 340.

² D. Boćkowski, *Wstęp (w:) Dezinformacja – inspiracja – społeczeństwo. social cybersecurity*, (red.) D. Boćkowski, E. Dąbrowska-Prokopowska, P. Goryń, K. Goryń, Białystok 2022, s. 7 i n.

WIELOASPEKTOWOŚĆ POJĘCIA DEZINFORMACJI

Dezinformacja jako zjawisko nie jest zjawiskiem nowym. Analizując jej cel i podstawowe funkcje można ją odnaleźć praktycznie od wczesnych zapisków starożytnych autorów. Jej charakterystyka i zastosowanie w działaniach wojennych widoczne jest w publikacji Sun Tzu pt. „Sztuka wojny”, w szczególności we fragmencie dotyczącym podporządkowania sobie przeciwnika bez walki oraz strategii wojny, która powinna wykorzystywać takie czynniki jak: przebiegłość i kreację złudzeń.³ Adam Paweł Olechowski zwraca uwagę na rolę agentów wpływu jaką odgrywają u Sun Tzu w systemie podejmowania decyzji przez władcę oraz ich rola w manipulacji emocjami ludu poprzez rozsiewanie niezgody i defetyzmu.⁴ Jeżeli chodzi o polską historiografię i zastosowanie dezinformacji na polu walki to doskonałym przykładem jest bitwa po Cedynią w 972r., bitwa pod Grunwaldem w 1410 r. oraz bitwa pod Kircholmem.⁵ Jeżeli chodzi o zastosowanie dezinformacji jako czynnika na polu walki Rosja Radziecka, w szczególności jej siły wywiadowcze rozpowszechniły jej wykorzystanie. W 1923r. wiceprzewodniczący poprzedniczki KGB (GPU - Państwowej Policji Politycznej), Józef Unslicht, wezwał do założenia „specjalnego biura dezinformacyjnego do prowadzenia aktywnych operacji wywiadowczych”. Od tego momentu dezinformacja stała się narzędziem wojny politycznej strony radzieckiej przeciwko państwom zachodnim.⁶ Zdaniem M. J. Wachowicza dezinformacja jako instrukcja w Wojsku Polskim pojawiła się w 1929r. jako proces dotyczyła podania obcemu wywiadowi informacji ukrywających własne cele i zamierzenia oraz na zmuszaniu go do traktowania informacji podanej przez własny wywiad jako prawdziwej lub inspirowanie obcego wywiadu do analizy podanych informacji⁷.

W literaturze przedmiotu dotyczącej dezinformacji zazwyczaj jest ona przypisywana podmiotom państwowym, ale jak zauważa M. J. Wachowicz każdy może być dezinformatorem.⁸ Oznacza to, że w dobie mediów społecznościowych, powszechnego przesyłu informacji, ogólnie akceptowanej wolności słowa, każdy człowiek może stać potencjalnym dezinformatorem, którego celem może być rozsiewanie nieprawdziwych pogłosek za pomocą np. platform mediów społecznościowych. Wieloaspektowe ujęcie dezinformacji

³ Sun Tsu, Sztuka wojny, Warszawa 1994, s. 17.

⁴ A.P. Olechowski, Dezinformacja i propaganda orężem wojny kognitywnej, „Media i Społeczeństwo”, nr 17/2022, s. 25-25.

⁵ T. Kacała, Dezinformacja i propaganda w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, nr 2/2015, s. 55.

⁶ M. J. Wachowicz, Ujęcie teoretyczne pojęcia dezinformacji, „Wiedza Obronna” 2019, s. 227, J. Kroplewski, Dezinformacja – bezpieczeństwo w labiryncie krzywych luster (w:) Zagadnienia bezpieczeństwa – wieloaspektowość, (red.) H. Sommer, G. Zakrzewski, Rzeszów 2021, s. 53.

⁷ M. J. Wachowicz, op. cit., s. 228.

⁸ Ibidem., s. 241.

wynika z definicji zaproponowanej przez Claire Wardle⁹, podobne ujęcie odnajdziemy na stronie UNESCO¹⁰:

- dezinformacja (disinformation) – oznacza informację fałszywą i tworzoną w celu zaszkodzenia osobie, grupie społecznej, organizacji lub państwu;
- mylna informacja (misinformation) – dotyczy informacji fałszywej, bez intencji szkodenia;
- złośliwa informacja (mal-information) informacja oparta o rzeczywiste przesłanki mająca na celu szkodę osobie, grupie społecznej, organizacji lub państwu.

Dezinformacja na podstawie powyższego ujęcia jest procesem wielopłaszczyznowym, której celem jest kilku kategoriom podmiotów: jednostce, grupie, instytucji czy państwu. Warto zwrócić uwagę, iż najczęściej w badaniach dominuje dezinformacja przypisywana podmiotom państwowym. W dobie pełnoskalowej wojny w Ukrainie, rosyjskiej ingerencji w funkcjonowanie państw Europy Środkowej i Wschodniej, w szczególności w wybory parlamentarne jest obecne w licznych publikacjach politologicznych m. in: Agnieszki Łukasik-Tureckiej, Magdaleny Musiał-Karg oraz Martinasa Malużinasa.¹¹ Dezinformacja jest przypisywana jako czynnik zarówno wojny informacyjnej, jak i kognitywnej. Pozornie oba pojęcia wojny informacyjnej i kognitywnej odnoszą się do podobnej sfery oddziaływania na przeciwnika. Wojna informacyjna w ujęciu amerykańskim jest węższym pojęciem, aniżeli w rosyjskim¹². To drugie ujęcie dotyczy działań, które nastawiają się na człowieka jako głównego zasobu informacyjnego, tym samym jako ważnego elementu struktury społecznej. Zdaniem A.P. Olechowskiego koncepcja rosyjska jest bliska wojnie informacyjno-psychologicznej, co we współczesnej nauce określane jest jako wojna kognitywna. Jest ona określana jako pojęcia stosunkowo nowe w literaturze, jej funkcjonowanie jest ściśle skorelowane

⁹ C. Wardle, H. Derakhshan, Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making, Council of Europe report DGI(2017)09, <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html> (2.12.2024)

¹⁰ Journalism, 'Fake News' and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training, <https://en.unesco.org/fightfakenews> (2.12.2024).

¹¹ M. Musiał-Karg, A. Łukasik-Turecka, Disinformation in the Media Space During the War in Ukraine: How did Kremlin's fake news blame Ukraine, the USA and NATO for the Invasion (in:) The War in Ukraine. (Dis)information-Perception-Attitudes, eds. M. Musiał-Karg, N. Lubik-Reczek, Berlin 2023, s. 13-38, A. Łukasik-Turecka, M. Malużinas, Digital Disinformation During the 2020 Parliamentary Elections in Lithuania (in:) Digital Communication and Populism in Times of Covid-19. Cases, Strategies, Example, eds. M. Musiał-Karg, O. de Luengo, Cham 2023, s. 75-89.

https://www.researchgate.net/publication/373914399_Digital_Disinformation_During_the_2020_Parliamentary_Elections_in_Lithuania, A. Łukasik-Turecka, Disinformation in the Polish Media Space in the First Year of Russia's Full-Scale Agression against Ukraine, "Przegląd Strategiczny" nr 16/2023, s. 251-260.

¹² Warto zwrócić uwagę, że biorąc pod uwagę operacje informacyjne wykorzystywane są wszelkie sposoby dotyczące oddziaływania na przeciwnika w celu realizacji własnych zamierzeń strategicznych. Działania podejmowane są o charakterze strategicznym i taktycznym, w sferach społecznej, gospodarczej, politycznej i militarnej. Zob.: A. P. Olechowski, op. cit., s. 26-27.

z działalnością mediów masowych oraz mediów społecznościowych. Wojna kognitywna posiada różne ujęcia definicyjne, w zależności od państwa.

Tab. 1. Istota wojny kognitywnej w różnych ujęciach definicyjnych

Podmiot definiujący	Definicja wojny kognitywnej
Państwa NATO	Do osiągnięcia wyznaczonego celu służą narzędzia cybernetyczne, informacyjne, psychologiczne i socjotechniczne
Francja	Multidyscyplinarne podejście łączące nauki społeczne i nowe technologie wykorzystane do bezpośredniej zmiany mechanizmów rozumienia i podejmowania decyzji w celu zdestabilizowania lub sparaliżowania woli przeciwnika
Chińska Republika Ludowa	Wykorzystanie opinii publicznej, środków psychologicznych, prawnych do osiągnięcia zwycięstwa
Federacja Rosyjska	Zastosowanie dezinformacji, środków politycznych, ekonomicznych, humanitarnych i innych niemilitarnych przedsięwzięć, aby kształtować wewnętrzne procesy polityczne w kraju przeciwnika.

Źródło: Zestawienie wykonane na podstawie A.P. Olechowski, Dezinformacja i propaganda orężem wojny kognitywnej, „Media i Społeczeństwo”, nr 17/2022, s. 30.

Analizując powyższe zestawienie warto zwrócić uwagę na spójność definicyjną wojny kognitywnej, w której czynnikiem dominującym są działania cybernetyczne. Dezinformacja jest wpisana jako podstawowe narzędzie oddziaływania na społeczeństwo. Po raz kolejny jako pole oddziaływania dezinformacji zostały określone wszystkie sfery od społecznej, politycznej, ekonomicznej oraz militarnej, uwzględniając działania o charakterze dyplomatycznym. Warto zwrócić uwagę na konflikty wewnętrzne w państwie przeciwnika, niezadowolenie jego obywateli z władz państwowych, a także sprzeczności i uprzedzenia pomiędzy zamieszkującymi grupami etnicznymi i społecznymi, które są uzupełnieniem działań w rosyjskim ujęciu wojny kognitywnej. Ponadto (co zostanie omówione w kolejnym punkcie rozważań) są stałym elementem wojny hybrydowej i działań hybrydowych prowadzonych przez Rosję.¹³ Internet oraz media społecznościowe umożliwiają publikowanie i rozpowszechnianie treści w pełni nie sprawdzonych, nieprawdziwych określanych jako fake newsy. Wielokrotnie wykorzystuje się niesprawdzone informacje do wzbudzania negatywnych emocji czy paniki, oraz podważenia czyjś autorytetu. Przykładem prowadzenie działań dezinformacyjnych w internecie i na platformach społecznościowych jest słynna zamiana kont antyszczepionkowców na konta nie popierające uchodźców z Ukrainy po pełnoskalowym ataku Rosji na Ukrainę¹⁴. Kolejnym elementem jest wykorzystywanie sztucznej inteligencji, bootów i algorytmów do działań dezinformacyjnych. Na podstawie relacji influencerów TikToka możemy dowiedzieć się, iż w trakcie zmiany formatu platformy w 2018 roku zalecano

¹³ Ibidem., s. 30.

¹⁴ A. Łukasik-Turecka, op. cit. s. s. 251-260.

tworzenie materiałów zgodnych z nowymi trendami czyli otwartym mówieniem o swoich emocjach, przeżyciach, koncentracji na własnej tożsamości. Wówczas algorytm będzie jej szybciej wychwytywał i docierał do potencjalnych odbiorców¹⁵.

W przypadku analizowanej wieloaspektowości dezinformacji warto zwrócić uwagę na fakt, że jej zastosowanie na tak szeroką skalę jest możliwe jedynie w wysokorozwiniętym technologicznie społeczeństwie. Duże możliwości dają mass media, ale internet i media społecznościowe, które poszerzyły platformę oddziaływania społecznego. Wynika to w dużej mierze ze specyfiki internetu, której przy powstaniu przyświecała całkowita, nieskrępowana wolność słowa. Działanie platform społecznościowych w oparciu o podstawowe mechanizmy psychologii społecznej (poczucie własnej wartości, wspólnoty, tożsamości, bycie lubianym itp.), uczyniło z nich niezbędny czynnik współczesnego społeczeństwa. W imię zasad bycia lubianym, kreujemy swój wizerunek (nie zawsze zgodny z rzeczywistością), prezentujemy swoje zalety, sukcesy, często uzależniając się od przeglądania mediów społecznościowych (przez proces szybkiego dostarczania dopaminy w mózgu przy oglądaniu pożądaných treści).¹⁶

Dezinformacja jest procesem wpisanym w stosunki międzyludzkie. Szkalowanie, oczernianie, inaczej zwane jako "hejtowanie" jest coraz częstszym przykładem działalności w sieci. Jego ofiarami padają osoby niezależnie od wieku. Przypadek Zoe Quinn i fałszywych oskarżeń pod jej adresem skierowanych przez Eron Gjoni. W internecie ten przypadek jest określany jako gamergate¹⁷, pokazuje ile szkody potrafi wyrządzić zamierzona dezinformacja. Nieco inny charakter miały działania dezinformacyjne na platformach społecznościowych skierowane wobec Oliego Londona. W oparciu o informacje jednej z platform społecznościowej ogłoszono jego śmierć i zablokowano profil na Instragramie w oparciu o te niesprawdzone informacje.

¹⁸

DEZINFORMACJA JAKO CZYNNIK WOJNY HYBRYDOWEJ

Dezinformacja jako wieloaspektowy proces wpisuje się w proces wojny hybrydowej. W polskiej literaturze przedmiotu jest wiele opracowań z tego zakresu, od rozpoczęcia agresji Rosji w Ukrainie w 2014r. liczba analiz z tego zakresu stale wzrasta¹⁹. Na potrzeby niniejszych rozważań warto posłużyć się

¹⁵ O. London, Gender Madness. Historia dramatycznych zmagania jednego człowieka z ideologią woke i jego walki w obronie dzieci, Kraków 2024, s. 383-386.

¹⁶ M. Fisher, W trybach chaosu. Jak media społecznościowe, przeprogramowały nasze umysły i nasz świat, Kraków 2023, s. 15-67.

¹⁷ Ibidem., s. 55 i n.

¹⁸ O. London, op. cit., s. 184-200 i n.

¹⁹ Liczba publikacji z zakresu wojny hybrydowej, jej specyfiki stale wzrasta. Jeżeli chodzi o artykuły w czasopismach warto zwrócić uwagę na następujące tytuły: A.M. Dwyer, Zasada lustra w ocenie zagrożeń hybrydowych płynących z Rosji i Białorusi, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 29/2023, s. 39-62, J.J. Kęplin, Budowanie odporności państwa na działania hybrydowe, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” nr 29/2023, s. 13-38, P. Mickiewicz, D. D. Kasprzycki, Od „konfliktu hybrydowego” do działań konwencjonalnych? Koncepcja oddziaływania militarne Rosji, ze szczególnym uwzględnieniem zmian po 2018, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 25/2021, s. 11-30, P. Ochmann, J. Wojas,

koncepcją Łukasza Skonecznego, który otwarcie przyznaje, iż koncepcja wojny hybrydowej jest pomysłem amerykańskim, zawiera określone elementy, tj.:

- presję ekonomiczną – dotyczącą wprowadzenia potencjalnego embarga lub wysokich ceł na produkty importowane z państwa, wobec którego są prowadzone działania hybrydowe, lub z krajów udzielających mu wsparcia (mogą być zawarte groźby odcięcia dostaw surowców strategicznych);
- aktywność służb specjalnych – mająca na celu gromadzenie informacji oraz budowę siatek wywiadowczo-sabotażowych realizujących działania na terytorium atakowanego państwa;
- działania ofensywne w cyberprzestrzeni – prowadzone przez służby specjalne agresora lub powiązane z nimi grupy hakerów oraz hakytywistów, których celem jest paraliżowanie funkcjonowania państwa atakowanego (jego administracji, infrastruktury krytycznej itd.);
- wielokierunkowe działania dyplomatyczne – polegające na dyskredytowaniu wizerunku państwa atakowanego oraz budowaniu politycznego lobby w organizacjach międzynarodowych w celu uniemożliwienia reakcji z ich strony lub łagodzenia wprowadzanych przez nie sankcji ekonomicznych i politycznych.

Najważniejszym czynnikiem, który powinien zostać spełniony, zanim zostanie rozpoczęta wojna hybrydowa jest kryzys (konflikt wewnętrzny, narastające „napięcie” ogniskujące określone emocje w społeczeństwie) w potencjalnym państwie będącym celem ataku. Zdaniem autora przykład Ukrainy, Syrii i Iraku pokazuje, że skuteczne zastosowanie działań hybrydowych jest możliwe wówczas, gdy państwo atakowane nie realizuje podstawowych funkcji stabilizujących system wewnątrzpaństwowy lub ma poważne trudności z ich pełnieniem. Władzom państwa atakowanego brakuje legitymizacji, a społeczeństwo jest podzielone konfliktami wewnętrznymi.²⁰ Klarowność analizy wspierają cechy szczegółowe wojny hybrydowej można do nich zaliczyć: funkcjonowanie administracji państwowej, wojska oraz służb bezpieczeństwa (Ukraina, Syria, Irak) na niskim poziomie oraz wysoki poziom korupcji w tych instytucjach; istnienie silnych grup interesów, lobby, które realizują swoje partykularne cele i interesy, osłabiając przy tym politykę prowadzoną przez władze centralne i integralność całego państwa (Ukraina, Irak); oraz wysoki poziom niezadowolonych z władz państwowych - może się na

Prawne aspekty konfliktu zbrojnego na Ukrainie jako przykład wojny hybrydowej, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 1/2018, s. 283-302, J. Darczewska,

Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. Wybrane problemy, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 18/ 2018, s. 40-67, A. Krzak, Wojny przyszłości po rosyjsku – wojna hybrydowa, informacyjna i psychologiczna na tle konfliktu ukraińskiego, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” nr 18/2018, s. 11-39, B. Gostomczyk, Definicje wojny hybrydowej i jej postrzeganie przez Rosjan, „Wiedza Obronna”, nr 3-4/2017, s. 62-73, J. Hajduk, T. Stępniewski, Wojna hybrydowa Rosji z Ukrainą: uwarunkowania i instrumenty, „Studia Europejskie”, nr 4/ 2015, s. 135-151, K. Liedel, Zagrożenia hybrydowe. Jak zmienia się środowisko bezpieczeństwa RP?, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, Wydanie specjalne 2015, s. 51-58, M. Wojnowski, Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX-XXI wieku, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, s. 7-38.

²⁰ Ł. Skoneczny, Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, s. 47.

to składać konflikt na tle politycznym (Ukraina, Syria), etnicznym (Ukraina, Irak) lub religijnym (Irak).²¹ Dezinformacja jako wieloaspektowy proces wpisuje się w zagrożenie hybrydowe, w szczególności w podejmowaniu działań w zakresie cyberprzestrzeni. W niej prowadzonych jest szereg działań, które wpływają poprzez działania dezinformacyjne na potencjalnego odbiorcę.

PRZYKŁAD DEZINFORMACJI W TRAKCIE KRYZYSU MIGRACYJNEGO NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ W 2021 R.

Dezinformacja niejednokrotnie przybiera formę emocjonalnego przekazu, którego celem jest wywołanie skrajnych emocji u odbiorcy. Z tego typu przypadkiem analitycznym spotkano się w trakcie kryzysu migracyjnego na granicy polsko-białoruskiej w 2021r. W tamtym momencie wszelkie działania strony białoruskiej i rosyjskiej wskazywały na elementy działań hybrydowym skierowanych przeciwko państwu polskiemu. Dodatkowo mieliśmy do czynienia z uruchomioną po raz drugi operacją „Śluza” oraz potencjalnym procesem instrumentalizacji migrantów.²²

Dezinformacja jest wpisana w doktrynę Gierasimowa jako prowadzenie wojny informacyjnej, oddziaływanie na opinię publiczną przybiera to odmienne formy tj.: fake newsy, informacje niepełne, które będą wprowadzały w błąd odbiorców komunikatu²³. Rozpowszechnianie nie do końca sprawdzonych informacji na temat kontrowersyjnych wydarzeń jest wpisane w funkcjonowanie współczesnych mass mediów. Niezależnie od profilu danego podmiotu medialnego zawsze zdarzają się tzw. wpadki informacyjne. Czy są one zamierzone? Trudno na to pytanie odpowiedzieć twierdząco lub przecząco. Po upływie określonego czasu udaje się, chociaż niektóre z nich zweryfikować. Bohaterką jednej z historii została mała, czteroletnia dziewczynka Eileen-Irakijka, zagubiona w okolicy miejscowości Usnarz Górny, na terenach przygranicznych z Białorusią. Jej rodzice zostali rzekomo skierowani na Białoruś, natomiast ona zaginęła sama w lesie. W tamtym czasie na terenach przygranicznych ze względu na ćwiczenia wojskowe rosyjsko-białoruskie ZAPAD 2021 był wprowadzony stan wyjątkowy. Historia Eileen została nagłośniona na jednej z platform społecznościowych (Facebook) przez Grupę Granica w nocy z 6 na 7 grudnia 2021 r. Stworzoną narracją „żyła” cała Polska. Wystąpienia posłów i działaczy ówczesnych partii opozycyjnych w Sejmie, aktywistów organizacji humanitarnych, opisujące sytuację dziecka, porzuconego przez Straż Graniczną w okolicy Usnarza Górnego, budziły duże emocje, zainteresowanie, a przede wszystkim podziały społeczne.²⁴

²¹ Ibidem, s. 49.

²² Szerzej na temat piszę wspólnie z Anną Szachon-Pszenny w publikacjach na temat instrumentalizacji migracji.: A. Szachon-Pszenny, A. Zaręba, Etapowość instrumentalizacji migrantów na przykładzie granicy z Białorusią – wyzwania współczesności, „Przegląd Geopolityczny”, nr 49/2024, s. 49-68, A. Szachon-Pszenny, A. Zaręba, Instrumentalizacja migrantów jako forma destabilizacji bezpieczeństwa na wschodniej granicy zewnętrznej UE w kontekście wojny w Ukrainie, „Politeja” nr 1(88/3)/2024, s. 89-104.

²³ Ł. Skoneczny, op. cit., s. 43.

²⁴ Interpelacja nr 29295 do ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie zaginięcia i działań poszukiwawczych 4-letniej Eileen w rejonie granicy polsko-białoruskiej. Zgłaszający:

Przypadkiem zaginionego dziecka zajął się Rzecznik Praw Obywatelskich²⁵, o sprawie informowani byli czytelnicy m.in.: „Gazety Wyborczej”²⁶, portalu Oko.press²⁷ czy Wirtualnej Polski²⁸. Historia małej Eileen długo budziła negatywne i kontrowersyjne emocje, agresję skierowaną do przedstawicieli służb mundurowych, generowała podziały i konflikty społeczne. Dodatkowym czynnikiem, który sprzyjał tzw.: podgrzewaniu emocji był okres świąteczny, specyficzny dla społeczeństwa polskiego, generalnie wrażliwego na krzywdę małego dziecka. Wynika to też z większego odruchu współczucia dla osoby słabej, nie potrafiącej stanąć w swojej obronie.

W listopadzie 2023r. czytelnicy „Gazety Wyborczej” zostali poinformowani w artykule pt.: „Szara Granica” autorstwa Małgorzaty Tomczyk o dualizmie w informowaniu na temat kryzysu migracyjnego. W publikacji można znaleźć stwierdzenie, że Eileen po prostu nie istniała, była jedną „z opowieści, którą usłyszeli aktywiści i przekazali dalej. Odbiła się szerokim echem i stanowiła ważną część narracji o dzieciach umierających na granicy, którą utrwała teraz *Zielona Granica*”²⁹ (film Agnieszki Holland – przyp. Aut.). Stworzona historia Eileen, zagubionej dziewczynki z Iraku stała się przykładem zastosowania dezinformacji w przestrzeni medialnej. Warto zwrócić uwagę, iż jako usprawiedliwienie na zastosowanie dezinformacji użyto zasady „cel uświęca środki”, że posłużono się nią w realizacji tzw. „wyższego celu”. Do tej pory nikt nie poniósł nawet konsekwencji zarówno moralnych, jak i prawnych tego przypadku wprowadzenia w błąd organów ścigania. Po dwóch latach nikt już nie zadawał pytań o prawdziwość historii, ani o skutki do jakich się przyczyniła. Jako dezinformacja skutecznie doprowadziła do podziału społeczeństwa polskiego, do podważenia autorytetu służb

Monika Falej, Anita Kucharska-Dziedzic, Maciej Kopiec, Paweł Krutul, Robert Obaz, 13-12-2021, <https://sejm.gov.pl/sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=C9QC6R>, dostępne również np. w mediach społecznościowych (np. wystąpienie posła Michała Gramatyki z partii politycznej Polska 2050 https://twitter.com/SamPereira_/status/1728475036531437890?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1728475036531437890%7Ctwgr%5E03311b44015ccfe61672dad967b862aa0730e5b5%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.donald.pl%2Fartykuly%2FkZ3xgkEQ%2Fdramatyczna-historia-4-letniej-eileen-na-granicy-z-bialorusia-byla-zmyslona) dostęp (20.11.2024).

²⁵ Ł. Starzewski, Sprawa zaginięcia 4-letniej dziewczynki z Iraku na granicy. Interwencja RPO. Odpowiedź KWP w Białymstoku, 17.12.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-policja-granica-zaginiona-dziewczynka-irak>

²⁶ MK, Zaginęła 4-letnia Irakijka. Grupa Granica chce przeczesać las. Potrzebna zgoda na wejście do strefy, 7.12.2021, <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,27887794,zaginelna-4-letnia-corka-migrantow-z-iraku-eileen-nie-ma-szans.html>, (29.11.2024).

²⁷ K. Boczek, 4-letnia Eileen zagubiła się w lesie na granicy. SG wypchnęła jej rodziców na Białoruś. W nocy -12C!, 7.12.2021, <https://oko.press/4-letnia-eileen-zagubila-sie-w-lesie-na-granicy-sg-wypchnela-jej-rodzicow-na-bialorus-w-nocy-12c>, (29.11.2024).

²⁸ M. Czmiel, RPO apeluje do policji w sprawie poszukiwań 4-letniej Irakijki, 9.12.2021, https://wiadomosci.wp.pl/rpo-apeluje-do-policji-w-sprawie-poszukiwan-4-letniej-irakijki-6713587389610720a?utm_source=combreak, (29.11.2023).

²⁹ M. Tomczak, Rodziny z dziećmi, wykształcona Afganka, ciężarna kobieta - osoby takie, jak w filmie Holland, są na granicy wyjątkami, 17.11.2023 <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,30395672,a-co-jesli-dla-migrantow-to-lepiej-ze-straz-graniczna-przerzuca.htm>, (29.11.2023).

granicznych w obliczu zagrożenia, jakim był kryzys migracyjny, ćwiczenia wojskowe Federacji Rosyjskiej i Białorusi ZAPAD 2021, które mogły destabilizować państwo. Jak to już zostało zaznaczone w analizie, tego typu działania dezinformacyjne, zgodnie z doktryną wojenną Gierasimowa wpisują się w wojnę hybrydową prowadzoną przeciwko państwom granicznym z Federacją Rosyjską. Historia małej Irakijki mogła zniekształcić wizerunek Polaków w odbiorze światowej opinii publicznej przed zbliżającym się kryzysem uchodźczym³⁰ w 2022 roku.³¹

Przypadek małej Eileen potwierdza, że dezinformacja jako metoda działania nie generuje zbyt dużej ilości kosztów, zasobów a osiąga stosunkowo zadowalające wyniki: wprowadzania określony poziom negatywnych emocji oraz podziałów społecznych oczekiwanych przez państwo agresor.

KONKLUZJE

Niniejsze rozważania koncentrowały się wokół głównego stwierdzenia: wszelka dezinformacja na każdym poziomie międzynarodowym, państwowym, wewnątrzpaństwowym i międzyludzkim ma charakter zagrożenia w dużej mierze hybrydowego w zakresie cyberbezpieczeństwa społecznego. Proces dezinformacji naturalnie jest wpisany w cyberprzestrzeń, jej funkcjonowanie, intensyfikacja działań dezinformacyjnych oznacza zagrożenie w sferze cyberbezpieczeństwa, w tym przypadku społecznego. Hybrydowość działań zawiera w sobie procesy kampanii dezinformacyjnych. Badania prowadzone nad dezinformacją są najbardziej efektywne, gdy posiadają charakter interdyscyplinarny. W dużej mierze wynika to z wielopłaszczyzności dezinformacji, wykorzystywania odmiennych technik i narzędzi, wielokrotnie dywersyfikacji nadawców i adresatów procesów dezinformacyjnych. Zarazem ta sama wielopłaszczyzność fenomenu dezinformacji powoduje wpisanie jej w hybrydowość działań podmiotów państwowych w obszarze wojny informacyjnej czy konwencjonalnej.

Analizowany przypadek działań dezinformacyjnych czteroletniej Eileen naruszając standardy oraz normy etyczne generował nowe podziały społeczne, sprzyjał konfliktom i podważeniu autorytetowi służ mundurowych. Jest to klasyczny, uruchomiony przez podmiot pozarządowy przykład kampanii dezinformacyjnej, której celem było wywołanie skrajnych emocji z jednej strony współczucia dla grupy migrantów/uchodźców z terenów przygranicznych, z drugiej strony negatywnych emocji w stosunku do przedstawicieli służ mundurowych.

³⁰ Na temat kryzysu uchodźczego w 2022 roku, warto zapoznać się z publikacjami: A. Zareba, Zmiana wizerunku uchodźcy i migranta wśród społeczeństwa polskiego na wybranych przykładach, „Studia Politologiczne”, nr 68/2023, s. 251-270, A. Bąk-Pitucha, Grupa Wyszehradzka (V4) wobec kryzysu migracyjnego w Europie, „Studia Politologiczne”, nr 68/2023, s. 78-94, A. Szachon-Pszenny, Szczyt kryzysu migracyjnego w 2015 r. szczyt kryzysu uchodźczego w 2022 r.– próba analizy porównawczej wpływu na „obszar bez granic” UE, „Studia Politologiczne”, nr 68/2023, s. 55-76.

³¹ Ł. Skoneczny, op. cit., s. 43-44.

Bibliografia:

- Bak-Pitucha A., Grupa Wyszehradzka (V4) wobec kryzysu migracyjnego w Europie, „Studia Politologiczne, nr 68/2023.
- Boczek K., 4-letnia Eileen zagubiła się w lesie na granicy. SG wypchnęła jej rodziców na Białoruś. W nocy -12C!, 7.12.2021, <https://oko.press/4-letnia-eileen-zagubila-sie-w-lesie-na-granicy-sg-wypchnela-jej-rodzicow-na-bialorus-w-nocy-12c>, (29.11.2024).
- Boćkowski D., Wstęp (w:) Dezinformacja – inspiracja – społeczeństwo. social cybersecurity, (red.) D. Boćkowski, E. Dąbrowska-Prokopowska, P. Goryń, K. Goryń, Białystok 2022.
- Czmiel M., RPO apeluje do policji w sprawie poszukiwań 4-letniej Irakijki, 9.12.2021.
- Darczewska J., Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. Wybrane problemy, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 18/ 2018.
- DGI(2017)09, <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html> (2.12.2024).
- Dyner A.M., Zasada lustra w ocenie zagrożeń hybrydowych płynących z Rosji i Białorusi, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 29/2023.
- Fisher M., W trybach chaosu. Jak media społecznościowe, przeprogramowały nasze umysły i nasz świat, Kraków 2023, s. 15-67.
- for research and policy making, Council of Europe report
- Gacek Ł., Nowy wspaniały świat? Strategiczne narracje Chin a reforma systemu globalnego zarządzania, Warszawa 2024.
- Gostomczyk B., Definicje wojny hybrydowej i jej postrzeganie przez Rosjan, „Wiedza Obronna”, nr 3-4/2017.
- Góralczyk B., Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga, Warszawa 2021.
- Hajduk J., Stępniewski T., Wojna hybrydowa Rosji z Ukrainą: uwarunkowania i instrumenty, „Studia Europejskie”, nr 4/ 2015.
- https://wiadomosci.wp.pl/rpo-apeluje-do-policji-w-sprawie-poszukiwan-4-letniej-irakijki-6713587389610720a?utm_source=combreak, (29.11.2023).
- Interpelacja nr 29295 do ministra spraw wewnętrznych i administracji w sprawie zaginięcia i działań poszukiwawczych 4-letniej Eileen w rejonie granicy polsko-białoruskiej. Zgłaszający: Monika Falej, Anita Kucharska-Dziedzic, Maciej Kopiec, Paweł Krutul, Robert Obaz, 13-12-2021, <https://sejm.gov.pl/sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=C9QC6R>, dostępne również np. w mediach społecznościowych (np. wystąpienie posła Michała Gramatyki z partii politycznej Polska 2050 https://twitter.com/SamPereira_/status/1728475036531437890?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1728475036531437890%7Ctwgr%5E03311b44015ccfe61672dad967b862aa0730e5b5%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.donald.pl%2Fartykuly%2FkZ3xgkEQ%2Fdramatyczna-historia-4-letniej-eileen-na-granicy-z-bialorusia-byla-zmyslona) dostęp (20.11.2024).
- Journalism, 'Fake News' and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training, <https://en.unesco.org/fightfakenews> (2.12.2024).
- Kacała T., Dezinformacja i propaganda w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, nr 2/2015.
- Kęplin J.J., Budowanie odporności państwa na działania hybrydowe, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” nr 29/2023.
- Kroplewski J., Dezinformacja – bezpieczeństwo w labiryncie krzywych luster (w:) Zagadnienia bezpieczeństwa – wieloaspektowość, (red.) H. Sommer, G. Zakrzewski, Rzeszów 2021.

- Krzak A., Wojny przyszłości po rosyjsku – wojna hybrydowa, informacyjna i psychologiczna na tle konfliktu ukraińskiego, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” nr 18/2018.
- Liedel K., Zagrożenia hybrydowe. Jak zmienia się środowisko bezpieczeństwa RP?, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, Wydanie specjalne 2015.
- London O., Gender Madness. Historia dramatycznych zmagania jednego człowieka z ideologią woke i jego walki w obronie dzieci, Kraków 2024.
- Łukasik-Turecka A., Disinformation in the Polish Media Space in the First Year of Russia's Full-Scale Agression against Ukraine, "Przegląd Strategiczny" nr 16/2023.
- Łukasik-Turecka A., Malužinas M., Digital Disinformation During the 2020 Parliamentary Elections in Lithuania (in:) Digital Communication and Populism in Times of Covid-19. Cases, Strategies, Example, eds. M. Musiał-Karg, O. de Luengo, Cham 2023.
- Mickiewicz P., Kasprzycki D.D., Od „konfliktu hybrydowego” do działań konwencjonalnych? Koncepcja oddziaływania militarnego Rosji, ze szczególnym uwzględnieniem zmian po 2018, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 25/2021.
- mk, Zaginęła 4-letnia Irakijka. Grupa Granica chce przeczesać las. "Potrzebna zgoda na wejście do strefy", 7.12.2021, <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,27887794,zaginela-4-letnia-corka-migrantow-z-iraku-eileen-nie-ma-szans.html>, (29.11.2024).
- Musiał-Karg M., Łukasik-Turecka A., Disinformation in the Media Space During the War in Ukraine: How did Kremlin's fake news blame Ukraine, the USA and NATO for the Invasion (in:) The War in Ukraine. (Dis)information-Perception-Attitudes, eds. M. Musiał-Karg, N. Lubik-Reczek, Berlin 2023.
- Ochmann P., Wojas J., Prawne aspekty konfliktu zbrojnego na Ukrainie jako przykład wojny hybrydowej, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 1/2018.
- Olechowski A.P., Dezinformacja i propaganda orężem wojny kognitywnej, „Media i Społeczeństwo”, nr 17/2022.
- Skoneczny Ł., Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, Wydanie specjalne 2015.
- Starzewski Ł., Sprawa zaginięcia 4-letniej dziewczynki z Iraku na granicy. Interwencja RPO. Odpowiedź KWP w Białymstoku, 17.12.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-policja-granica-zaginiona-dziewczynka-irak>
- Strittmatter K., Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura, Warszawa 2018.
- Sun Tsu, Sztuka wojny, Warszawa 1994, s. 17.
- Szachoń-Pszenny A., Szczyt kryzysu migracyjnego w 2015 r. szczyt kryzysu uchodźczego w 2022 r.– próba analizy porównawczej wpływu na „obszar bez granic” UE, „Studia Politologiczne”, nr 68/2023.
- Szachoń-Pszenny A., Zaręba A., Etapowość instrumentalizacji migrantów na przykładzie granicy z Białorusią – wyzwania współczesności, „Przegląd Geopolityczny”, nr 49/2024.
- Szachoń-Pszenny A., Zaręba A., Instrumentalizacja migrantów jako forma destabilizacji bezpieczeństwa na wschodniej granicy zewnętrznej UE w kontekście wojny w Ukrainie, „Politeja” nr 1(88/3)/2024.
- Tomczak M., Rodziny z dziećmi, wykształcona Afganka, ciężarna kobieta - osoby takie, jak w filmie Holland, są na granicy wyjątkami, 17.11.2023 <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,30395672,a-co-jesli-dla-migrantow-to-lepiej-ze-straz-graniczna-przerzuca.htm>, (29.11.2023).
- Wachowicz M.J., Ujęcie teoretyczne pojęcia dezinformacji, „Wiedza Obronna” 2019.

Wardle C., H. Derakhshan H., INFORMATION DISORDER: Toward an interdisciplinary framework

Wojnowski M., Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX-XXI wieku, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, Wydanie specjalne 2015.

Zaręba A., Zmiana wizerunku uchodźcy i migranta wśród społeczeństwa polskiego na wybranych przykładach, „Studia Politologiczne”, nr 68/2023.

DISINFORMATION AS A HYBRID THREAT SOCIAL CYBERSECURITY

Abstract

The main purpose of the article is to analyze disinformation as a hybrid social cyber security threat. The statement that all disinformation at every international, state, intra-state and interpersonal level has the character of a largely hybrid threat in terms of social cyber security was taken as the main hypothesis. The issue of social cyber-security has gained prominence with the emergence and expansion of social media, its importance as a creator not only of social relations, but also of media events, with the passage of time to conduct social activities as well as political decisions. Social media platforms operate under certain laws of social psychology many times causing social conflicts on the one hand, while on the other hand the popularity of extreme views that have little social support. The analysis is divided into three parts. The first part on the multifaceted nature of disinformation, the second part on the hybridity of the issue, and the third describing a case of disinformation during the migrant crisis on the Polish-Belarusian border in 2021 - Eileen's story.

Key words: disinformation, hybrid threats, social media Eileen story.